

HYMNI DE VIRGINITATE

- Ra 67   **XXIII**, Hymnus XI, 5. Maria stans in Nazareth terra sitiēti **430**
concepti ex auditu Dominum.
- Ra 70   **XXIV**, 11. Felix es, o palatium:¹ palatium es quidem regis, **431**
tuaque porta inaccessibilis est mortalibus. In te inhabitat gloriosus
rex, cuius amor sicuti murus est tuae excellentiae. Tuus sinus aufu-
git a doloribus maledictionis: per serpentem intrarunt dolores mu-
lieris. Confundatur erubescens satanas immundus videns mala quae
is attulerat nequaquam in tuo sinu inveniri.

S. BASILIUS Magnus (ca 330 †379)

HOMILIAE IN HEXAEMERON

- PG 29, 180   **Homilia VIII**, 6. [...] Τοῦτό μοι ἔγε παρασσημειωμένον ἐκ τῆς **432**
περὶ τοὺς ὄρνιθας ἱστορίας, ἐν', ἐπειδὴν ποτε ἴδης γελῶντάς τινας τὸ μυστή-
ριον ἡμῶν, ὡς ἀδυνάτου ὄντος καὶ ἔξω τῆς φύσεως, παρθένον τεκεῖν, τῆς
παρθενίας αὐτῆς φυλαττομένης ἀχράντου, ἐνθυμηθῆς, ὅτι ὁ εὐδοκῆσας ἐν τῇ
μωρίᾳ τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας, μυρίας ἐκ τῆς φύσεως ἀφορ-
μὰς πρὸς τὴν πίστιν τῶν παραδόξων προλαθῶν κατεβάλετο.

COMMENTARIUM IN ISAIAM PROPHETAM³

- PG 30, 464   **Cap. VI**, 201. «'Ιδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἷόν, **433**
-
- PG 29, 179   **Homilia VIII**, 6. [...] Id velim notatum et observatum ex ali- **432**
tum historia: ut si quando nonnullos videris mysterium nostrum
irridere, quasi fieri nequeat, et quasi sit a natura alienum, ut virgo,
virginitate eius intemerata permanente, pepererit, veniat in men-
tem tibi, Deum, cui per praedicationis stultitiam credentes salvos
facere libuit,² innumera incitamenta, ab ipsa natura desumpta, ad
fidem rebus stupendis conciliandam in antecessum proposuisse.
- PG 30, 463   **Cap. VI**, 201. *Ecce Virgo in utero concipiet, et pariet filium, et* **433**

¹ Agitur de S. Maria Deipara.

● Ra 20, 66, 75, 89, 92, 93, 106, 107.

² I Cor. I, 21.

³ De huius operis authenticitate dissentiunt inter se viri docti (cf. *Adnotationes Monachorum Caventoniensium in Tomum PG 30*, a. 1960) (cf. Al, 302; Bar, II, 54).

καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ ». Ἀνθίστανται οἱ Ἰουδαῖοι τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑβδομήκοντα, λέγοντες μὴ κεῖσθαι παρὰ τῷ Ἑβραίῳ τὸ « Ἡ Παρθένος », ἀλλ' « Ἡ νεάνις », ὡς δυναμένης νεάνιδος ὀνομάζεσθαι τῆς ἀκμαζούσης καθ' ἡλικίαν, οὐχὶ δὲ τῆς ἀπειρογάμου γυναικός· πρὸς οὐδὲ ραδίᾳ καὶ αὐτόθεν ἢ ἀπάντησις. Εἰ γὰρ σημεῖόν ἐστι τεραστίου τινὸς καὶ παρηλλαγμένου τὴν κοινὴν συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων ἐπίδειξις, τί θαυμαστὸν ἦν, μίαν τῶν πολλῶν γυναῖκα, ἀνδρὶ συνοικοῦσαν, μητέρα γενέσθαι παιδίου; Πῶς δ' ἂν καὶ τὸ ἀπὸ θελήματος σαρκὸς γεννηθὲν Ἐμμανουήλ προσηγορευέτο; Ὡστε εἰ μὲν σημεῖόν ἐστι τὸ διδόμενον, παράδοξος ἔστω καὶ ἡ γέννησις. Εἰ δὲ κοινὸς ὁ τρόπος τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου, μήτε σημεῖον λεγέσθω, μήτε Ἐμμανουήλ προσαγορευέσθω. Ὡστε εἰ μὴ παρθένος ἢ τεκοῦσα, ποῖον τοῦτο σημεῖον; Καὶ εἰ μὴ θειοτέρα ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς ἡ γέννησις, πῶς ἢ τοῦ Ἐμμανουήλ παρουσία; Ὅτι μέντοι « ἡ νεάνις » ἐπὶ παρθένων ἰδίως ὠνομάσθη, δῆλον ἐκ τῶν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ οὕτως εἰρημένων· « Ἐὰν δὲ ἐν τῷ πεδίῳ εὗρη τὴν παῖδα τὴν μεμνηστευμένην, καὶ βιασάμενος κοιμηθῆ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν ἄνθρωπον μόνον, καὶ τῇ νεάνιδι οὐ ποιήσετε οὐδέν, ὅτι οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἀμάρτημα θανάτου. Ὅτι ὡς εἴ τις ἐπαναστῆ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ φονεύσῃ αὐτόν· οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Ἐν τῷ πε-

*vocabis nomen eius Emmanuel.*¹ Reclamant LXX Interpretum editioni iudaei, dicentes non reperiri in hebraeo hoc vocabulum, *Virgo*, sed illud, *Puella*, quasi mulier quae aetate floret, puella dici possit, mulier vero quae omnino nuptialis thalami expers est, non item; quibus facile et celeriter respondemus. Si enim signum rei cuiuspiam stupendae et a communi hominum consuetudine alienae demonstratio est, quid erat miri si mulier una e multis, quae cum viro consuetudinem habuisset, fieret pueri mater? Quomodo etiam id quod natum esset ex carnis voluntate, vocari potuisset Emmanuel? Itaque si quod datur, id signum est, sit oportet et ipsa generatio admirabilis et stupenda. Quod si modus quo generatus est puer, fuit communis, neque dicatur signum, neque appelletur Emmanuel. Proinde quae peperit, si virgo non est, quale exstitit hoc signum? Et nisi ortus ille foret divinior quam vulgi, quomodo iam advenit Emmanuel? Quod autem nomen *puella*, proprie dicatur de virginibus, patet ex his Deuteronomii verbis: *Quod si in agro invenerit puellam desponsatam, et vim inferens concubuerit cum ea, interficietis hominem solum; et puellae nihil facietis, quia non est puellae peccatum mortis. Quia quemadmodum si quis homo insurrexerit adversus proximum suum, et occiderit ipsum: sic res haec. In campo invenit*

¹ Isa. VII, 14.

δίῳ εὗρεν αὐτήν· ἐδόησεν ἡ νεᾶνις, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν». Ἡ τοίνυν βοῶσα πρὸ τῆς φθορᾶς παρθένος ἦν, δηλονότι. Ἴσον οὖν δύναται εἰπεῖν· «ἐδόησεν ἡ παρθένος, καὶ ἐδόησεν ἡ νεᾶνις». Καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ἡ Σωμανίτις, ἡ συνθάλπουσα τὸν Δαβίδ, παρθένος οὖσα, καὶ ἀνδρὸς ἀπειράτος, νεᾶνις προσαγορεύεται. «Εὗρον γάρ, φησί, τὴν Ἀδισάκ, καὶ ἤνεγκαν αὐτὴν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἡ νεᾶνις καλὴ ἕως σφόδρα, καὶ ἐλειτούργει τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς οὐκ ἔγνω αὐτήν». Ἐκ Παρθένου τοίνυν ἁγίας ὁ Ἐμμανουήλ, τῆς εἰπούσης· «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω»; Πρὸς ἦν ὁ ἄγγελος, ὅτι «Πνεῦμα * Κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ἐψίστου ἐπισιασεί σοι». Αὕτη ὑπόδικος οὐκ ἔστι τῷ περὶ καθαρισμοῦ νόμῳ. Γέγραπται γάρ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, ὅτι· «Φυγὴ, ἥτις ἂν σπερματισθῆ, καὶ τέκνη ἄρσεν, ἀκάθαρτος ἔσται ἐπτὰ ἡμέρας». Αὕτη δὲ ἐπειδὴ μὴ σπερματισθεῖσα ἐγένετο μήτηρ τοῦ Ἐμμανουήλ, καθαρὰ καὶ ἁγία καὶ ἀμίαντός ἐστι· καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι μητέρα, ἔτι παρθένος διαμένουσα. Ἐπειδὴ γάρ ὁ πρῶτος Ἀδὰμ οὐ τῇ ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνόδῳ παρῆλθεν εἰς γένεσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς γῆς ἀνεπλάσθη· καὶ ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ τὴν ἐκείνου φθορὰν ἀνακαινίζων, ἐν τῇ

*465

*466

*eam: clamavit puella, et non erat auxiliator.*¹ Itaque quae clamavit, utique ante corruptionem virgo erat. Haec igitur verba, *clamavit virgo*, idem valent atque illa, *clamavit puella*. Et in tertio Regnorum libro Sunamitis illa quae calefaciebat David, quaeque virgo erat, nec unquam virum fuerat experta, puella vocatur. *Invenerunt enim*, inquit, *Abisac, et adduxerunt eam ad regem: et puella pulchra usque valde, et ministrabat regi, et rex non cognovit eam.*² Itaque Emmanuel ex sancta Virgine exortus est, quae dixerat: *Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco?*³ Cui angelus: *Spiritus Domini superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*⁴ Virgo haec legi purificationis * nequaquam erat obnoxia. Scriptum est enim in Deuteronomio [Levitico]: *Mulier, quae conceperit semen, et pepererit masculum, immunda erit septem diebus.*⁵ Haec autem, cum acta sit Emmanuelis mater sine semine, pura sanctaque et intemerata est; imo, posteaquam effecta mater est, adhuc virgo permansit. Nam, cum primus Adam non ex viri ac feminae congressu editus esset in lucem, sed ex terra conformatus;⁶ etiam novissimus Adam corruptio-

¹ Deut. XXII, 25-27.

² III Reg. I, 3-4.

³ Le. I, 34.

⁴ Le. I, 35.

⁵ Lev. XII, 2.

⁶ Gen. II, 7.

παρθενικῇ μήτρᾳ διαπλασθὲν τὸ σῶμα ἔλαβεν· ἵνα ἐν τῷ ὁμοιώματι γένηται τῷ τῆς ἁμαρτίας διὰ σαρκός.

nem illius instauraturus,¹ formatum in virginali utero corpus assumpsit, ut in similitudine peccati esset per carnem.²

DE SANCTA ET ORTHODOXA FIDE³

- 434 De Incarnatione vero confitemur Dominum nostrum Iesum Christum unum ex indivisa, atque inconfusa Trinitate duas naturas, et duas energias, duasque naturales voluntates habere, et Mariam Virginem, quae eum peperit, proprie, et vere Dei matrem esse; neque posse explicari modum Incarnationis praeter hoc solum, quod ex Virgine natus est per Spiritum sanctum. PG
30, 833

HOMILIA IN SANCTAM CHRISTI GENERATIONEM⁴

- 435 3. [...] Μάνθανε, ὅτι διὰ τοῦτο Θεὸς ἐν σαρκί, ἐπειδὴ ἔδει τὴν καταρθεῖσαν σάρκα ταύτην ἁγιασθῆναι, τὴν ἀσθενήσασαν ἐνδυναμωθῆναι, τὴν ἀλλοτριωθεῖσαν Θεοῦ, ταύτην οἰκειωθῆναι αὐτῷ, τὴν ἐκπεσοῦσαν τοῦ παραδείσου, ταύτην εἰς οὐρανοὺς ἀναχθῆναι. Καὶ τί τὸ ἐργαστήριον τῆς οἰκονομίας ταύτης; Παρθένου ἁγίας σῶμα. Τίνες δὲ ἀρχαὶ τῆς γεννήσεως; Πνεῦμα ἅγιον, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάζουσα. Μᾶλλον δὲ αὐτῶν ἄκουε τῶν τοῦ Εὐαγγελίου ῥημάτων· « Μνηστευθείσης γάρ, φησί, τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὗρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου ». Καὶ παρθένος, καὶ μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, ἐπιτηδεῖα πρὸς τὴν PG
31, 1464

- 435 3. [...] Deus in carne est, quia hanc carnem exsecratam oportebat sanctificari, debilem corroborari, e Deo abalienatam cum eo coniungi, delapsam a paradiso in coelos reduci. Quenam vero est huiusce dispensationis officina? Virginis sanctae corpus. Quenam autem generationis principia? Spiritus sanctus, et virtus Altissimi obumbrans. Imo potius ipsa Evangelii verba audi. *Cum enim esset, inquit, desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.*⁵ Et virgo, et viro de- PG
31, 1463

¹ I Cor. XV, 47.

² Rom. VIII, 3.

³ Opus hoc in PG 31 Basilio et Gregorio Theol. tributum, est dubium (cf. *Annotationes Monachorum Caventoniensium in PG 31*, a. 1960).

⁴ A pluribus viris doctis recentioribus opus hoc accipitur ut authenticum (cf. IOANNES GRIBOMONT OSB, *Introductio in Tomum 31 PG*, a. 1961).

⁵ Matth. I, 18.

τῆς οἰκονομίας διακονίαν ἐκρίθη, ἵνα καὶ ἡ παρθενία τιμηθῆ, καὶ ὁ γάμος μὴ φαυλισθῆ. Ἡ παρθενία μὲν γὰρ ὡς ἐπιτηδεῖα πρὸς ἀγιασμὸν ἐξελέγη· διὰ δὲ τῆς μνηστείας αἱ ἀρχαὶ τοῦ γάμου συμπαρελήφθησαν. Ὁμοῦ δέ, ἵνα καὶ μάρτυς οἰκεῖος ἢ τῆς καθαρότητος Μαρίας ὁ Ἰωσήφ, καὶ μὴ ἔκδοτος εἶη τοῖς συκοφάνταις ὡς τὴν παρθενίαν βεβηλώσασα, μνηστῆρα εἶχε τοῦ βίου φύλακα. Ἔχω τινὰ καὶ ἄλλον λόγον εἰπεῖν οὐδὲν ἀτιμότερον τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ ἐπιτήδειος πρὸς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου καιρὸς, πάλαι προωρισμένος καὶ προδιατεταγμένος πρὸ καταβολῆς κόσμου, τότε ἐνειστήκει, καθ' ὃν ἔδει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ὑψίστου τὴν θεοφόρον ἐκείνην συστήσασθαι σάρκα. Ἐπειδὴ δὲ ὁμότιμον τῆς καθαρότητος Μαρίας οὐκ εἶχεν ἢ κατ' ἐκείνην γενεὰ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος ὑποδέξασθαι, προκατείληπτο δὲ διὰ τῆς μνηστείας, ἐξελέγη ἡ μακαρία Παρθένος, οὐδὲν τῆς παρθενίας ἐκ τῆς μνηστείας παραβλαβείσης. Εἴρηται δὲ τῶν παλαιῶν τινι καὶ ἕτερος λόγος, ὅτι ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν τὸν ἀρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου τὴν παρθενίαν τῆς Μαρίας ἢ τοῦ Ἰωσήφ ἐπενοήθη μνηστεία. Οἰονεὶ γὰρ μετεωρισμὸς τῷ πονηρῷ τὸ σχῆμα τῆς μνηστείας περὶ τὴν Παρθένον ἐπενοήθη πάλαι ἐπιτηροῦντι τὰς παρθένους, ἀφ' οὗ ἤκουσε τοῦ προφήτου λέγοντος· « Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται,

---

sponsata, habita est idonea ad huius dispensationis ministerium, ut et virginitas honori esset, et matrimonium non contemneretur. Virginitas enim ut ad sanctimoniam apta, selecta est: per desponsationem vero comprehensa sunt initia nuptiarum. Simul autem, ut et Ioseph puritatis Mariae esset testis domesticus, et ne foret calumniis obnoxia, quasi virginitatem contaminasset, sponsum habebat vitae custodem. Possum et aliam quamdam rationem proferre, nihilo his quas protulimus viliorem, quod videlicet idoneum ad Incarnationem Domini tempus olim praefinitum, et ante conditum orbem praedestinatum, tunc instaret, in quo Spiritum sanctum et Altissimi virtutem oportebat carnem illam Dei gestatricem conformare. Quoniam vero illa hominum aetas nihil puritati Mariae aequandum habebat, sic ut Spiritus sancti susciperet operationem, occupata autem iam erat per desponsationem, electa est beata Virgo, nihil ex desponsatione virginitate laesa. Allata est alia ratio a quodam ex antiquis, videlicet excogitatam fuisse Iosephi desponsationem, ut Mariae virginitas mundi huius principem lateret. Nam in Virgine adhibitus est desponsationis apparatus, quasi quaedam haesitandi occasio daretur maligno illi, qui iam pridem virgines observabat, ex quo audierat prophetam dicentem: *Ecce virgo con-*

καὶ τέξεται υἱόν ». Ἀπεβουκολήθη οὖν διὰ τῆς μνηστείας ὁ ἐπίβουλος τῆς παρθενίας. Ἦδει γὰρ κατάλυσιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου γενησομένην.

436

4. « Πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου ». Ἀμφοτέρωθεν εὗρεν ὁ Ἰωσήφ, καὶ τὴν κήσιν, καὶ τὴν αἰτίαν, ὅτι ἐκ Πνεύματος ἁγίου. Διό, φοβηθεὶς τοιαύτης γυναικὸς ἀνὴρ ὀνομάζεσθαι, « Ἡβουλήθη λάθρα ἀπολύσαι αὐτήν », μὴ τολμήσας δημοσιεῦσαι τὰ κατ' αὐτήν. Δίκαιος δὲ ὢν, ἔτυχε τῆς ἀποκαλύψεως τῶν * μυστηρίων. « Ταῦτα γὰρ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἄγγελος Κυρίου ἐφάνη αὐτῷ κατ' ὄναρ, λέγων· Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου ». Μηδ' ἐκεῖνο ἐνθυμηθῆς, ὅτι ὑπονοίαις ἀτόποις συστιάσεις τὸ ἁμάρτημα. Δίκαιος γὰρ προσηγορεύθης· οὐ πρὸς δικαίου δὲ ἀνδρὸς σιωπῇ τὰς παρανομίας ἐπικαλύπτειν. « Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου ». Ἐδειξεν, ὅτι οὐκ ἠγανάκτει, οὐδὲ ἐβδελύσσετο, ἀλλ' ἐφοβεῖτο αὐτήν ὡς Πνεύματος ἁγίου πεπληρωμένην. « Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου ». Καὶ ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐ κατὰ τὴν κοινὴν φύσιν τῆς σαρκὸς ἢ σύστασις ἐγένετο τῷ Κυρίῳ. Εὐθύς γὰρ τέλειον ἦν τῇ σαρκὶ τὸ κυφορούμενον, οὐ ταῖς κατὰ μικρὸν διαπλάσεσι

PG
31, 1464

*1465

*cipiet, et pariet filium.*¹ Deceptus igitur est per desponsationem virginitatis insidiator ille. Noverat enim imperium suum per Domini apparitionem, quae in carne futura erat destructum iri.

436

4. *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Utrumque invenit Ioseph, tum graviditatem, tum causam, quod scilicet esset ex Spiritu sancto. Quapropter veritus talis mulieris vir appellari, *Voluit occulte dimittere eam,*² non ausus quae in ea contigerant, patefacere. Cum autem iustus esset, mysteriorum assecutus est * revelationem. *Haec enim eo cogitante, angelus Domini apparuit ei in somnis, dicens: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.*³ Neque illud cogitaveris, obumbratum te peccatum absonis quibusdam commentis. Nam vocatus es iustus; non est autem viri iusti, silentio scelera contegere. *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Ostendit se indignatum ei non fuisse, neque ipsam aver-satum, sed veritum esse se eam tanquam Spiritu sancto repletam. *Quod enim in ea generatum est, de Spiritu sancto est.*⁴ Et inde com-pertum est, non secundum communem carnis naturam fuisse Do-mini compagem. Statim enim carne perfectum erat quod utero ge-stabatur, non, ut indicant verba, per conformationes paulatim for-

PG
31, 1463

*1466

¹ Isa. VII, 14.² Matth. I, 19.³ Matth. I, 20.⁴ Matth. Ibid.

μορφωθέν, ὡς δηλοῖ τὰ ῥήματα. Οὐ γὰρ εἴρηται, Τὸ κυηθέν, ἀλλά: «Τὸ γεννηθέν». Ἐξ ἀγιωσύνης οὖν ἡ σὰρξ συμπαγεῖσα, ἀξία ἦν τῇ θεότητι τοῦ Μονογενοῦς ἐνωθῆναι. «Τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Τετηρήκαμεν, ὅτι οἷς ἐξεπίτηδες τίθενται τὰ ὀνόματα, ἐνδειξιν ἔχει τῆς ὑποκειμένης φύσεως, ὡς τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ Ἰσαάκ, καὶ τῷ Ἰσραήλ. Τούτων γὰρ ἐκάστου ἡ προσηγορία οὐ μᾶλλον τὸν τοῦ σώματος χαρακτῆρα ἢ τὸ ἰδίωμα τῆς κατορθουμένης ὑπ' αὐτῶν ἀρετῆς παρεδήλου. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν Ἰησοῦς προσαγορεύεται, τουτέστι «Σωτηρία λαοῦ». Ἦδη δὲ καὶ τὸ πρὸ αἰῶνων διατεταγμένον μυστήριον, καὶ πάλοι διὰ τῶν προφητῶν κηρυχθέν, τὴν ἔκθασιν εἶχεν. «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Πάλαι κάκεινη ἡ προσηγορία τοῦ παντὸς μυστηρίου τὴν δῆλωσιν ἔχει, ὅτι Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, ἐπειδὴ ἐρμηνεύεται, φησί, τὸ Ἐμμανουήλ «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Καὶ μηδεὶς περιτρεπέσθω ταῖς Ἰουδαϊκαῖς ἐπηρείαις, οἳ φασιν οὐχὶ παρθένον, ἀλλὰ νεᾶνιν εἰρησθαι παρὰ τοῦ προφήτου. «Ἰδοὺ γάρ, φησὶν, ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ λήψεται». Πρῶτον μὲν γὰρ πάντων ἐστὶν ἀλογώτατον τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντὶ σημείου δοθέν, τοῦτο κοινὸν ὂν καὶ ὑπὸ πάσης τῆς φύσεως ὁμολογούμενον εἶναι δοκεῖν. Τί γάρ φησιν ὁ προ-

---

mam accepit. Non enim dictum est: Quod conceptum est, sed, *Quod generatum est*. Caro igitur ex sanctitate compacta, digna erat, quae Unigeniti coniungeretur divinitati. *Pariet autem filium, et vocabis nomen eius Iesum.*¹ Observavimus, quibus de industria nomina imponuntur, in his per ea naturam subiectam ostendi, ut Abrahamo, Isaaco, Israeli. Horum enim appellatio non corporis characterem magis quam virtutis ab eis excultae proprietatem significabat. Idcirco etiam nunc Iesus vocatur, hoc est, *Salus populi*. Iam vero mysterium et ante saecula ordinatum, et olim per prophetas nuntiatum, exitum habuit. *Ecce virgo in utero suscipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel; quod est interpretatum, Nobiscum Deus.*² Atque haec appellatio iam a longo tempore mysterium totum declarat, fore videlicet, ut Deus inter homines versaretur, quandoquidem, inquit, vocem Emmanuel si interpreteris, sonat *Nobiscum Deus*. Nec quisquam iudaicis fraudibus pervertatur, qui aiunt, non virginem, sed puellam dictam esse a propheta. *Ecce enim, inquit, puella in utero suscipiet.*³ Primum enim res est omnium absurdissima, quod a Domino pro signo traditum est, id existimare commune esse, et omnis naturae confessione notum. Ecquid enim, ait

¹ Matth. I, 23.

² Ibid.

³ Isa. VII, 14.

φήτης; « Καὶ προσέθετο Κύριος λαλῆσαι τῷ Ἀχαζ, λέγων· Αἰτήσαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. Καὶ εἶπεν Ἀχαζ· Οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδ' οὐ μὴ πειράσω Κύριον ». Εἶτα μετ' ὀλίγα φησὶν· « Διὰ τοῦτο δώσει Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται ». Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἤτησε τὸ εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος σημεῖον ὁ Ἀχαζ, ἵνα μάθῃς, ὅτι ὁ καταβάς εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, αὐτὸς ἐστὶ καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, αὐτὸς ὁ Κύριος ἔδωκε σημεῖον· σημεῖον δὲ παράδοξόν τι καὶ τεραστικόν, καὶ παρὰ πολὺ τῆς κοινῆς παρηλλαγμένον φύσεως. Ἡ αὐτὴ γυνὴ καὶ *παρθένος καὶ μήτηρ, καὶ ἐν τῷ ἁγιασμῷ τῆς *1468 παρθενίας μένουσα, καὶ τὴν τῆς τεκνογονίας εὐλογίαν κληρονομοῦσα. Εἰ δέ τινες τῶν ἐρμηνευσάντων τὴν Ἑβραϊδα φωνὴν ἀντὶ τῆς παρθένου τὴν νεᾶνιν ἐκδεδώκασιν, οὐδὲν τῷ λόγῳ διαλυμαίνεται. Εὐρήκαμεν γὰρ ἐν τῇ συνηθείᾳ τῆς Γραφῆς ἀντὶ τῆς παρθένου τὴν νεᾶνιν παραλαμβάνομένην πολλάκις, ὡς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φησὶν· « Ἐάν τις εὕρῃ τὴν παῖδα τὴν παρθένον, ἥτις οὐ μεμνήσεται, καὶ βιασάμενος κοιμηθῆ μετ' αὐτῆς, καὶ εὐρεθῆ, δώσει ὁ ἄνθρωπος ὁ κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς τῷ πατρὶ τῆς νεάνιδος πεντήκοντα δίδραχμα ».

propheta? *Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum, sive in excelsum. Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum.*¹ Mox paucis interiectis subiungit: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce Virgo in utero suscipiet.*² Quoniam enim non petivit Achaz signum, neque in profundum, neque in excelsum, ut disceres eum qui in inferiores terrae partes descendit, eundem esse qui et ascendit super coelos omnes³ idcirco Dominus ipse signum dedit; signum autem inauditum, et prodigiosum, et valde a communi natura alienum. * Eadem *1467 mulier et virgo et mater, et in virginitatis sanctimonia manens, et gignendae prolis benedictionem sortita. Quod si nonnulli ex his qui hebraicam vocem interpretati sunt pro virgine puellam reddidere, tamen nihil vitiatur sententia. Invenimus enim id in more Scripturae positum, ut puella pro virgine saepe usurpetur, velut ait in Deuteronomio: *Si quis invenerit puellam virginem, quae desponsata non sit, et vim faciens dormierit cum ea, et deprehensus fuerit, dabit homo, qui dormivit cum ea, patri puellae quinquaginta didrachmata.*⁴

¹ Isa. VII, 10-12.

² Isa. VII, 14.

³ Ephes. IV, 9.

⁴ Deut. XXII, 28, 29.

PG
31, 1468

5. « Καὶ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ». Καὶ διαθέσει, καὶ στοργῇ, καὶ πάσῃ τῇ ἐπιβαλλούσῃ τοῖς συνοικοῦσιν ἐπιμελεῖα γυναῖκα ἡγούμενος, τῶν γαμικῶν ἔργων ἀπέιχετο. « Οὐκ ἐγίνωσκε γὰρ αὐτὴν, φησὶν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον ». Τοῦτο δὲ ἤδη ὑπόνοιαν παρέχει, ὅτι μετὰ τὸ καθαρῶς ὑπηρετήσασθαι τῇ γεννήσει τοῦ Κυρίου τῇ ἐπιτελεσθείσῃ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, τὰ νενομισμένα τοῦ γάμου ἔργα μὴ ἀπαρνησαμένης τῆς Μαρίας. Ἡμεῖς δέ, εἰ καὶ μηδὲν τῶ τῆς εὐσεβείας παραλυμαίνεται λόγῳ (μέχρι γὰρ τῆς κατὰ τὴν οἰκονομίαν ὑπηρεσίας ἀναγκαῖα ἢ παρθενία, τὸ δ' ἐφεξῆς ἀπολυπραγμόνητον τῷ λόγῳ τοῦ μυστηρίου), ὅμως διὰ τὸ μὴ καταδέχεσθαι τῶν φιλοχρίστων τὴν ἀκοήν, ὅτι ποτὲ ἐπαύσατο εἶναι παρθένος ἢ Θεοτόκος, ἐκείνας ἡγούμεθα τὰς μαρτυρίας αὐτάρκειαι. Πρὸς μὲν τό, ὅτι « Οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς », ὅτι τὸ « ἕως », πολλαχοῦ χρόνου μὲν τινα δοκεῖ περιορισμὸν ὑποφαίνειν, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν τὸ ἀόριστον δείκνυσιν. Ὅποῖόν ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεχθὲν τό· « Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ». Οὐ γὰρ δήπου μετὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον οὐκ ἔμελλε συνέσεσθαι τοῖς ἁγίοις ὁ Κύριος· ἀλλ' ἡ ἐπαγγελία τοῦ παρόντος τὸ διηγενεὲς σημαίνει, οὐκ ἔστιν ἀποκοπὴ τοῦ μέλλοντος. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον

437

PG
31, 1467

5. *Et expergefactus accepit uxorem suam.*¹ Quamquam et affectu, et amore, et omni studio coniugibus convenienti uxorem suam esse recordabatur, tamen a nuptialibus operibus abstinuit. *Non enim, inquit, cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum.*² Iam autem hinc oritur suspicio, Mariam posteaquam generationi Domini per Spiritum sanctum factae pure inservivit, tum demum consueta nuptiarum opera non denegasse. Nos autem, etiamsi hoc pietatis doctrinam nihil laedat (siquidem ad dispensationis usque ministerium necessaria erat virginitas: quod vero postea evenit, id ratio mysterii curiosius inquirere non cogit), cum tamen Christi amantes audire non sustineant quod Deipara aliquando desierit esse virgo, testimonia illa sufficere arbitramur. Quod quidem attinet ad illud: *Non cognoscebat eam, donec peperit filium suum*, respondemus videri illud, *donec*, multis locis aliquod quidem tempus definitum indicare, sed tamen indefinitum vere significat, quale est quod dictum est a Domino: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.*³ Non enim futurum erat, ut Dominus post hoc saeculum non amplius cum sanctis versaretur: sed pro-

437

¹ Matth. I, 24.² Matth. I, 25.³ Matth. XXVIII, 20.

φαμέν κἀνταῦθα παρειλήφθαι τὸ « ἕως ». Ἐπειδὴ δὲ εἴρηται « Πρωτότοκον », οὐ πάντως ὁ πρωτότοκος πρὸς τοὺς ἐπιγινόμενους ἔχει τὴν σύγκρισιν, ἀλλ' ὁ πρῶτον διανοίγων μήτραν πρωτότοκος ὀνομάζεται. Δηλοῖ δὲ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ζαχαρίαν ἱστορία, ὅτι μέχρι παντὸς παρθένος ἡ Μαρία. Λόγος γάρ τις ἐστὶ, καὶ οὗτος ἐκ παραδόσεως εἰς ἡμᾶς ἀφιγμένος, ὅτι ὁ Ζαχαρίας, ἐν τῇ τῶν παρθένων χώρᾳ τὴν Μαριάμ κατατάξας μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου κύησιν, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων κατεφονεύθη μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐγκληθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς διὰ τούτου κατασκευάζων τὸ παράδοξον ἐκεῖνο καὶ πολυῦμητον σημεῖον, παρθένον γεννήσασαν καὶ τὴν παρθενίαν μὴ διαφθείρασαν. *1469

LITURGIA S. BASILII ALEXANDRINA ¹

- 438 Ὁ ἱερεὺς λέγει· [...] Ἐπι μνησθῆναι καταξίωσον, Κύριε, καὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων σοι ἁγίων πατέρων, πατριαρχῶν, ἀποστόλων, προφητῶν, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου ἐν πίστει Χριστοῦ τετελειωμένου. PG 31, 1641
- Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ὑπερενδόξου, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

missio praesentis denotat perpetuitatem, non rescindit futurum. Eodem igitur modo hic etiam illud, *donec*, acceptum fuisse dicimus. Cum autem dictum est, *Primogenitum*, non continuo primogenitus habet comparationem ad succedentes: sed qui primum aperit uterum, primogenitus appellatur. Declarat autem et Zachariae historia Mariam perpetuo virginem permansisse. Ferunt enim, et id ex traditione ad nos usque pervenit, Zachariam, cum Mariam in virginum loco post Domini partum posuisset, templum inter et aram occisum a Iudaeis fuisse, videlicet accusatum a populo, quod hac ratione confirmaret admirabile illud et perquam decantatum signum, virginem * peperisse, nec virginitatem violasse.

- 438 Sacerdos. [...] Etiam meminisse dignare, Domine eorum qui a saeculo tibi placuerunt, sanctorum patrum, patriarcharum, apostolorum, prophetarum, praedicatorum, evangelistarum, martyrum, confessorum, et omnis spiritus iusti, qui in fide Christi consummatus est. *1470 PG 31, 1642

Praecipue vero sanctissimae, gloriosissimae, immaculatae, benedictionibus cumulatae, Dominae nostrae Deiparae, et semper virginis Mariae.

¹ Exstat in App. op. S. Basilii. Est reapse S. Basilii (Qua II, 228).

- PG 31, 1652 Πιστεύω, πιστεύω, πιστεύω, καὶ ὁμολογῶ ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς, ὅτι 439
αὐτὴ ἐστὶν ἡ σὰρξ ζωοποιὸς τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου δὲ καὶ
Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐλαβεν αὐτὴν ἐκ τῆς ἀγίας Δε-
σποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν μίαν
σὺν τῇ θεότητι αὐτοῦ, μὴ ἐν μίξει, μηδὲ ἐν φυρμῶ, μηδὲ ἐν ἀλλοιώσει.
- PG 31, 1656 Αἰτούμεθα τυχεῖν καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν σου παραστάσεως, ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου 440
τῇ φοβερᾷ καὶ δικαίᾳ, διὰ τῶν πρεσβειῶν καὶ ἰκεσιῶν τῆς ὑπερενδόξου Δε-
σποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἀγίων σου,
ὅτι εὐλογητὸς εἶ νῦν, κ. τ. λ.

- PG 31, 1651 Credo, credo, credo, et confiteor usque ad ultimum spiritum, 439
quod sit ipsa caro vivifica unigeniti Filii tui, Domini Dei et Salva-
toris nostri Iesu Christi. Accepit ipsam ex sancta Domina nostra,
Deipara et semper virgine Maria: et fecit illam unam cum divini-
tate sua, non mixtione, confusione, aut alteratione.
- PG 31, 1655 Oramus ut ad dexteram tuam consistere mereamur in die tua 440
timenda et iusta, per intercessionem et supplicationem gloriosissimae
dominae nostrae Deiparae semperque virginis Mariae, et omnium
sanctorum tuorum, quoniam benedictus es nunc, etc.

LITURGIA S. BASILII COPTICA ¹

Tum dicit sacerdos celebrans:

- PG 31, 1671 Nunc, Domine, ex praecepto Filii tui unigeniti communicamus 441
memoriae sanctorum tuorum, qui tibi placuerunt ab initio, patrum-
que nostrorum sanctorum, patriarcharum, prophetarum, apostolo-
rum, martyrum, praedicatorum, evangelistarum, omniumque spi-
rituum iustorum, qui in fide vitam finierunt. Praecipue vero et ma-
xime, sanctae et gloria plenae semper Virginis Genitricis Dei, divae
sanctae Mariae.
- PG 31, 1676 Corpus sanctum et sanguis pretiosus, purus, verus, Iesu Christi 442
Filii Dei nostri. Amen. Corpus et sanguis Emmanuelis Dei nostri,
hoc est in rei veritate. Amen. Credo, credo, credo et confiteor, usque
ad extremum vitae spiritum, hoc esse corpus vivificum Filii tui
unigeniti Domini Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi: accepit illud
ex omnium nostrum Domina, Deipara, diva et sancta Maria, et
unum illud fecit cum divinitate sua, sine confusione, commixtione,
aut alteratione.
- PG 31, 1678 Domine, salvum fac populum tuum, benedic haereditati tuae, et 443

¹ Exstat in App. op. S. Basilii. Est reapse S. Basilii (Qua II, 229).

ORATIONES SIVE EXORCISMI

- 444 [...] τοῦ ἐπ' ἐσχάτων ἐκ Παρθένου ἀγνῆς σαρκωθέντος ἀνεκλαλήτως καὶ σώας τὰς σφραγίδας τῆς ἀγνείας φυλάξαντος, τοῦ πλῦναι βαπτίσματι τὸν παλαιὸν ἡμῶν ῥύπον εὐδοκήσαντος, ὃν ἡμεῖς διὰ τῆς παραβάσεως ἐπεσπασάμεθα. PG 31, 1680

EPISTOLAE

- 445 Classis II, ep. CCXXXV, 3; alias CCCXCI, 376 [...] « Πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω »; Ἔρα Ῥεβέκκας μὲν τὴν οὐσίαν οὐδεὶς ἐπέγνω; Μαρία δὲ τοῦτό φησιν· ὅτι Οὐδενὸς ἀνδρὸς ἐνόησα τὴν οὐσίαν; Ἡ τὸ « Ἐγὼ », ἐπὶ τῶν γαμικῶν συμπλοκῶν ἔθος τῇ Γραφῇ ὀνομάζειν; PG 32, 876
- 446 Ep. CCLX, 9 alias CCCXVII. - 377 [...] Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα ψυχὴ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους οἰονεὶ διακρίσει τινὶ ὑπεβάλλετο, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, εἰπόντος, ὅτι « Πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί »· προφητεῖει ὁ Συμεὼν καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Μαρίας, ὅτι παρεστῶσα τῷ σταυρῷ, καὶ βλέπουσα τὰ γινόμενα, καὶ ἀκούουσα τῶν φωνῶν, μετὰ τὴν τοῦ Γαβριὴλ

*rege eos, et extolle illos usque in aeternum.*¹ Conserva illos in fide recta, gloria, et honore, omnibus diebus vitae suae, et constitue illos in caritate quae omnia superat, et pace quae omni intellectu superior est, per preces et orationes, quas faciet pro nobis Domina omnium nostrum Mater Dei, diva et sancta Maria.

- 444 [... Verbum] posteris temporibus e Virgine pura, salvo pudoris eius sigillo ineffabiliter incarnatum, vetustas sordes nostras transgressionis delicto contractas in sese abluere sustinuit. PG 31, 1679
- 445 Classis II, ep. CCXXXV, 3; alias CCCXCI, 376 [...] *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*² Scilicet naturam Rebeckae nemo cognovit? Num Maria hoc dicit: Nullius viri cognovi naturam? Nonne potius illud, *Cognovit*, de coniugalibus amplexibus solet in Scriptura usurpari? PG 32, 875
- 446 Ep. CCLX, 9; alias CCCXVII, 377 [...] Quoniam igitur omnis anima passionis tempore cuidam veluti dubitationi subiecta fuit, secundum Domini vocem, dicentis: *Omnes scandalizabimini in me;*³ vaticinatur Simeon et de ipsa Maria, astante cruci, et vidente quae gerebantur, et voces audiente; post Gabrielis testimonium, post αΓ-

¹ Ps. XXVII, 9.

² Lc. I, 34.

³ Matth. XXVI, 31.

*968 μαρτυρίαν, μετὰ τὴν ἀπόρρητον γνῶσιν τῆς θείας συλλήψεως, μετὰ τὴν μεγάλην τῶν θαυμάτων *ἐπίδειξιν, γενήσεται, φησί, τις καὶ περὶ τὴν σὴν ψυχὴν σάλος. Ἔδει γὰρ τὸν Κύριον ὑπὲρ παντὸς γεύσασθαι θανάτου, καὶ ἱλαστήριον γενόμενον τοῦ κόσμου, πάντας δικαιῶσαι ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι. Καὶ σοῦ οὖν αὐτῆς, τῆς ἄνωθεν δεδιδραγμένης τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἄψεται τις διάκρισις. Τουτέστιν ἡ ῥομφαία. «Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἀπὸ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί» αἰνίττεται, ὅτι μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν, τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ γενόμενον, τοῖς τε μαθηταῖς καὶ αὐτῇ τῇ Μαρίᾳ ταχεῖά τις ἴσσις ἐπακολουθήσει παρὰ τοῦ Κυρίου, βεβαιούσα αὐτῶν τὴν καρδίαν εἰς τὴν ἐπ' αὐτῷ πίστιν. Οὕτω γὰρ εἶδομεν καὶ Πέτρον μετὰ τὸ σκανδαλισθῆναι βεβαιότερον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀντισχόμενον. Τὸ ἀνθρώπινον οὖν σαθρὸν διηλέγχθη, ἵνα τὸ ἰσχυρὸν τοῦ Κυρίου διαδειχθῇ.

PG
32, 969

Ep. CCLXI, 2; alias LXV, 377. Εἰ τοίνυν μὴ γέγονε τοῦ Κυρίου ἡ ἐν σαρκὶ ἐπιδημία, οὐκ ἔδωκε μὲν ὁ Λυτρωτῆς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα τῷ θανάτῳ, οὐ διέκοψε δὲ τοῦ θανάτου τὴν βασιλείαν δι' ἑαυτοῦ. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἦν τὸ βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἄλλο δὲ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου προσληφθέν, οὐκ ἂν μὲν ἐπαύσατο τὰ ἑαυτοῦ ἐνεργῶν ὁ θάνατος· οὐκ ἂν δὲ ἡμέτερον κέρδος ἐγένετο τῆς σαρκὸς τῆς θεοφόρου τὰ πάθη· οὐκ ἀπέκτεινε

447

*967 canam divinae conceptionis cognitionem, post plurima exhibita miracula, erit, inquit, quaedam et circa animam * tuam fluctuatio. Oportebat enim Dominum pro omnibus gustare mortem, ac propitiationem mundi factum, omnes iustificare in suo sanguine. Et te igitur ipsam, quae coelitus didicisti quae ad Dominum spectant, tanget quaedam dubitatio. Hoc designat gladius. *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*¹ significat, post scandalum, quod in Christi cruce contigit, discipulis ac ipsi Mariae celerem quamdam medicinam affuturam a Domino, quae ipsorum corda confirmaret in illius fide. Sic enim videmus et Petrum, postquam scandalum passus est, firmiter fidem in Christum retinuisse. Quod igitur humanum erat, imbecillum esse probatum est, ut potentia Domini demonstraretur.

PG
32, 970

Ep. CCLXI, 2; alias LXV, 377. Itaque si Domini in carne adventus non fuit, non dedit Redemptor pro nobis pretium morti, nec per seipsum mortis regnum resecurit. Si enim aliud esset quod mortis imperio subiectum erat, aliud quod assumptum a Domino; non desiisset mors ea quae sua sunt, operari, nec lucrum nostrum factae fuissent deiferae carnis passiones: non interemisset peccatum in

447

¹ Lc. II, 35.

δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· οὐκ ἐζωοποιήθημεν ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθανόντες· οὐκ ἀνεπλάσθη τὸ διαπεπτωκός· οὐκ ἀνωρθώθη τὸ κατεβραχμένον· οὐ προσωφικειώθη τῷ Θεῷ τὸ διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφραως ἀλλοτριωθέν. Ταῦτα γὰρ πάντα ἀναιρεῖται παρὰ τῶν οὐράνιων σῶμα λεγόντων ἔχοντα τὸν Κύριον παραγεγενῆσθαι. Τίς δὲ χρεια τῆς ἀγίας Παρθένου, εἰ μὴ ἐκ τοῦ φυράματος τοῦ Ἀδὰμ ἐμελλεν ἢ θεοφόρος σὰρξ προσλαμβάνεσθαι;

448 Ep. CCLXII, 1; alias CCCXLIV, 377 [...] Ἐπεὶ δὲ ἀκούω τινὰς PG 32, 973

εἶναι τοὺς τὸ εὐθὲς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου δόγμα ἐν διαστρόφοις ὑπολήψεσι παραχαράσσοντας, παρακαλῶ αὐτοὺς διὰ τῆς σῆς ἀγάπης ἀποσχέσθαι τῆς ἀτόπου ἐκείνης ἐννοίας, ἣν ἔχειν τινὲς ἡμῶν καταγγέλλονται, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς σάρκα τραπέντος, καὶ οὐχὶ προσλαβόντος, διὰ τῆς ἀγίας Μαρίας τὸ τοῦ Ἀδὰμ φύραμα, ἀλλ' αὐτοῦ τῇ οἰκείᾳ θεότητι εἰς τὴν ὕλικὴν φύσιν μεταβληθέντος.

449 Classis III, Ep. CCCLX. [...] Ὁμολογῶ δὲ καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ἐν- PG 32, 1100
σαρκον οἰκονομίαν, καὶ Θεοτόκον τὴν κατὰ σάρκα τεκοῦσαν αὐτὸν ἁγίαν Μαρίαν.

SERMONES ¹

450 Sermo XXII. De providentia. 1. [...] Καὶ οἱ γελῶντες τὸ μυστή- PG 32, 1368
ριον ἡμῶν, ὡς ἀδυνάτου ὄντος καὶ ἔξω τῆς φύσεως παρθένον τεκεῖν, τῆς

carne; non in Christo vivificati fuisset, qui eramus in Adamo mortui; non resartum fuisset, quod collapsum erat; non instauratum, quod confractum; non coniunctum Deo, quod serpentis fraude fuerat abalienatum. Haec enim omnia tolluntur ab iis qui dominum dicunt coeleste corpus habentem advenisse. Quid autem opus sancta Virgine, si non ex Adami massa assumenda erat caro deifera?

448 Ep. CCLXII, 1; alias CCCXLIV, 377 [...] Sed quia audio non- PG 32, 974
nullos esse, qui rectam de Incarnatione Domini doctrinam perversis opinionibus depravent; adhortor eos per tuam caritatem, ut abstineant absurda illa opinione, quam quidam tenere nobis nuntiantur, Deum ipsum in carnem conversum fuisse, nec assumpsisse Adami massam, per sanctam Mariam, sed ipsum in sua ipsius divinitate in materialem naturam fuisse transmutatum.

449 Classis III, Ep. CCCLX. [...] Confiteor autem et Filii in carne PG 32, 1099
dispensationem, et Dei Genitricem sanctam Mariam, quae illum secundum carnem peperit.

450 Sermo XXII. De providentia. 1. [...] Vos etiam qui mysterium PG 32, 1367
nostrum ridetis, quasi impossibile et extra naturam sit, ut virgo

¹ Sermones isti collecti fuerunt a SYMEONE METAPHRASTE ex op. S. Basilii.

• Vide alios locos, sub titulo *Incertus Auctor* Basilio attributos.

παρθενίας αὐτῇ φυλαττομένης ἀχράντου· ἐνθυμήθητε, ὅτι ὁ ἐν τούτῳ εὐδοκήσας Θεός, μυρίας ἐκ τῆς φύσεως ἀφορμὰς πρὸς τὴν πίστιν τῶν παραδόξων προλαβῶν κατεδάλετο.

pariat, virginitate illi integra permanente; cogitate Deum, cui hoc placuit, innumera ex natura argumenta ad rerum mirabilium fidem in antecessum proposuisse.

S. ZENO Veronensis († 372/380)

TRACTATUS

- PL
11, 278 Lib. I, Tract. II, IX. [...] O caritas, quam pia et quam opulenta! O quam potens! Nihil habet, qui te non habet. Tu Deum in hominem demutare valuisti. Tu eum breviatum, paulisper ab maiestatis suae immensitate peregrinari fecisti. Tu virginali carceri novem mensibus religasti. Tu Evam in Mariam redintegristi. Tu Adam in Christo renovasti. 451
- PL
11, 303 Tract. IV, III. Sed dicet aliquis: Etiam Maria virgo et nupsit et peperit. Sit aliqua talis et cedo. Caeterum illa fuit virgo post nubium, virgo post conceptum, virgo post filium. Denique si esset aliquid virginitate melius, Dei filius hoc magis potuerat suae matri praestare, cui praestiterit, ut divinae virginitatis honore polleret. 452
- PL
11, 352 Tract. XIII, X. Diximus de prima circumcissione carnali, quae Iudaeorum est: nunc breviter de secunda spiritali, quae nostra est, edicamus, quae tantum potestatis gerit, ut a femina coeperit, quod priori impossibile fuit. Denique a muliere, quae prior peccaverat, circumcissionis incipit cura. Et quia suasionem per aurem irrepens diabolus, Evam vulnerans interemerat; per aurem intrans Christus in Mariam, universa cordis desecat vitia: vulnusque mulieris, dum de virgine nascitur, curat. Signum salutis accipite. Corruptelam integritas, partum est secuta virginitas. 453
- PL
11, 408 Lib. II, Tract. VII, I. [...] Quapropter duas esse nativitates Domini nostri Iesu Christi necessario scire debet populus christianus, ne quem patiat error: unam, qua natus est, alteram, qua renatus. Sed sicut est spiritalis prima sine matre, ita sine patre se- 454

• PG 29, 425, 601. PG 30, 477, 865. PG 31, 685, 1645, 1668. PG 32, 964, 965, 1368.

• MARCELLUS ANCYRANUS († 374/376), *Expositio fidei ad Athanasium*: PG 18, 1306.

• TITUS BOSTRENUS († ca 376) PG 18, 1267. *Oratio* probabiliter est apocrypha (cf. CAYRÉ, II, 435; BARDENHEWER, II, 46).